

Список литературы:

1. Уорнер, М., Витцель, М. Виртуальные организации. Новые формы ведения бизнеса в XXI веке / Пер. с англ. – М.: Добрая книга, 2005. – 296 с.
2. Ваганова О.В. Динамика научного потенциала и изменение технологической структуры Белгородской области / О.В.Ваганова //Социально-экономическое развитие организаций и регионов Беларуси: эффективность и инновации.- Витебск, 2017.- С. 142-147.
3. Ольшевский, В.Г. Трансформация «Мягкой составляющей» экономической системы как средство модернизации белорусского общества /В.Г. Ольшевский// Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития в регионе ЦЕИ: Материалы VI международной конференции. В 4 т. Т. 2 / Ред. кол.: С.С. Полоник [и др.] Мн.: НИЭИ, 2005. С. 236-238.
4. Наука и образование в Беларуси. Аналитическое обозрение [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://president.gov.by/ru/science_ru/ . – Дата доступа: 08.07.2018
5. Ковалев, М. М., Козулин, А. В. Теория рейтингов (сравнительный анализ конкурентоспособности). Мн.: БГУ, 2003, 380 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІК УКРАЇНИ ТА РОСІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Н.Н. Олейник,
г. Белгород, Россия*

Посилення глобалізації світової економіки відбувається на тлі формування нової економічної моделі світу, загострення продовольчої та енергетичних криз, загальної фінансової нестабільності світової економіки, збільшення розриву між рівнями економічного розвитку країн. В цих умовах кожна держава має визначити власне місце у системі міжнародного поділу праці та забезпечити належний рівень конкурентоспроможності економіки. Перехід до постіндустріального суспільства супроводжується докорінною зміною структури економіки при суттєвому підвищенні її ефективності, тому нагальною проблемою для України є проведення реструктуризації економіки, що дасть можливість забезпечити її сталий розвиток та конкурентоспроможність на світовому ринку.

Проблемам розвитку національної економіки, підвищенню її конкурентоспроможності присвячені праці вітчизняних та закордонних учених, серед яких Г. Багратян, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Міщенко, А. Чухно та багато інших. Але особливої уваги в сучасних умовах потребує проблема удосконалення структури національної економіки, що виявляється головним чинником забезпечення її конкурентоспроможності.

Метою статті є визначення особливостей структури економік України та Росії, обґрунтування основних напрямків підвищення їх конкурентоспроможності.

Структура економіки країни - це співвідношення, які відображають взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами економіки, її секторами, галузями тощо. Структуру можна визначити як ефективну за умови наявності зростання продуктивності праці, фондівдачі, зниження матеріаломісткості, а також відповідності виробленої продукції потребам суспільства.

Характеризуючи сучасний стан економіки України, слід зазначити, що підвищенню її конкурентоспроможності перешкоджають структурні диспропорції. Структура валової доданої вартості в Україні не відповідає сучасним вимогам та не забезпечує створення постіндустріального суспільства, в якому матеріальне виробництво перестає бути вирішальним фактором розвитку суспільства. Постіндустріальне суспільство базується на виробництві послуг та інформації. Нині в розвинених країнах у цій сфері зосереджено 70-80% ВВП й загальної чисельності зайнятих осіб, понад 2/3 капіталовкладень та основного капіталу. В Україні основою національної економіки залишається матеріальне виробництво (табл. 1).

Таблиця 1

Структура валової доданої вартості в Україні у 2010 р.

Галузі	%
Промисловість	26,4
Сільське господарство	15,6
Торгівля	14,5
Транспорт	11,7
Будівництво	2,8
Інші	29,0
Всього	100

Примітка. Складено за даними [2]

В структурі промислового виробництва переважають сировинні галузі та первинна переробка сировини (табл. 2). Після кризове оновлення економіки відбулося перш за все у видобувній та металургійній промисловості, що свідчить про збереження неефективної структури економіки України. Важливою диспропорцією економіки України є занепад легкої промисловості, питома вага якої у структурі реалізованої промислової продукції у 2010 р. зменшилася у порівнянні з 2009 р. і склала 0,8%. Тому значна частка внутрішнього споживчого попиту задовольняється за рахунок імпортованих товарів, на закупівлю яких витрачаються валютні кошти, отримані від експорту продукції гірничо-металургійного комплексу. Тим самим країна втрачає фінансові ресурси, які могли бути спрямовані на закупівлю інноваційних продуктів та модернізацію національної економіки.

Структура економіки Росії також не відповідає сучасним вимогам: промислове виробництво створює третину валового внутрішнього продукту, торгівля та громадське харчування - п'яту частину, сільське господарство - двадцяту частину. Неоптимальною є також і структура промислового виробництва, у якому переважають паливно-енергетичний комплекс та металургійна промисловість. Металургійний комплекс створює 18% продукції промисловості та 5% ВВП Росії, частка цього комплексу в експорті складає приблизно 20% [3].

Таблиця 2

Структура реалізованої промислової продукції України

Промисловість	100	100
Добувна	8,4	12,4
Переробна	69,2	76,3
з неї		
машинобудування	10,6	12,0
металургійна	17,5	23,0
хімічна та нафтохімічна	6,0	6,8
харчова	19,8	17,7
легка	0,9	0,8
Виробництво та розподілення електроенергії, газу, води	22,4	11,3

Примітка. Складено за даними [1, 2]

Тому підвищення конкурентоспроможності як України, так і Росії потребують негайної реструктуризації економіки, яка створює умови для забезпеченні нової якості економічного зростання за рахунок інтенсивних чинників і, перш за все, реалізації інноваційної моделі розвитку. Особливості економічного становища України та Росії потребують проведення активної структурної політики, яка сприяє переливанню капіталу у пріоритетні сектора економіки та стимулює розвиток інноваційних галузей. Реалізація цієї політики має створити позитивний структурний ефект, при якому структурні зміни забезпечують високі темпи розвитку національної економіки.

Важливою структурною диспропорцією в Україні є незначна частка валових нагромаджень у структурі ВВП: у 2010 р. ця доля складала 12,8% [2]. Особливу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку відіграють інвестиції. Інвестиційна активність усередині держави має безпосередній вплив на економічне зростання, високий її рівень спричиняє зростання ВВП як у цілому, так і на душу населення. За підрахунками фахівців загальна потреба у інвестиціях для структурної перебудови економіки України становить від 140 до 200 млрд дол., а щорічна потреба в інвестиціях - від 30 до 40 млрд дол.

Важлива роль в організації інвестиційної діяльності належить державі, яка в умовах нестачі фінансових ресурсів у приватних інвесторів має проводити активну інвестиційну політику і сама становитися інвестором. Разом з тим, структура інвестицій за джерелами фінансування свідчить про несуттєву роль держави у інвестиційній діяльності в Україні; у 2010 р. за кошти державного бюджету було забезпечено лише 5,2% інвестицій у країні. Критично низьким залишається рівень прямих іноземних інвестицій: у 2010 р. їх приріст становив 25,47 млрд дол. (85,7% до рівня 2009 р.) [1]. Разом з тим, спрацювання основних фондів досягло критичної позначки - 60%, половина промислового устаткування ще декілька років тому вичерпала свій ресурс і має вік у 20 і більше років. За таких умов здійснити структурну перебудову економіки неможливо, тому слід забезпечити переорієнтацію фінансових ресурсів держави з переважно соціальних напрямків на інвестиційні.

Неефективною також залишається товарна структура зовнішньої торгівлі, яка базується на добувній та металургійній промисловості. У структурі експорту у 2010 р. недорогоцінні метали та вироби з них склали 33,7%, мінеральна продукція - 13,1%, продукція машинобудування - 11,0%, продукція хімічної промисловості - 6,8% (табл. 3).

Таблиця 3

Товарна структура експорту у 2010 р.

Показник	У % до 2009 р.	У % до загального обсягу
Мінеральні продукти	172,6	13,1
Продукція хімічної промисловості	138,3	6,8
Недорогоцінні метали та вироби з них	135,2	33,7
Механічне обладнання, машини та механізми	113,1	11,0
Готові харчові продукти	123,1	5,0
Продукти рослинного походження	79,0	7,7
Жири та олії тваринного або рослинного походження	145,7	5,1

Примітка. Складено за даними [2]

Суттєвою причиною недостатнього рівня конкурентоспроможності економік України та Росії є незавершеність процесів ринкових перетворень. Трансформація відносин власності та створення законодавчої бази функціонування конкурентного середовища забезпечили інституційні умови для розвитку економічної свободи та демократії. Однак ступінь розвитку цих системоутворюючих складових ринкової економіки не відповідає сучасним вимогам. За світовими рейтингами конкурентоспроможності та економічної свободи Україна посідає одне із останніх місць у світі.

Станом на 2011 рік за даними «2011 Index of Economic Freedom» («Індекси економічної свободи») Україна знаходиться на 164 місці серед 179

країн з індексом 43,0, а Росія - на 143 з індексом 50,5. Таким чином Україна знаходиться на рівні «деспотичної групи країн», а Росія опинилася у ранзі «в основному економічно невірних країн». Україна займає останнє місце з 43 країн у регіоні Європи, і її загальний бал нижчий, ніж середні світові показники. Росія займає сорок перше місце з 43 країн у регіоні Європи, і її загальний бал також нижче середніх світових і регіональних.

Таблиця 4

Рейтинг з економічної свободи в Україні та Росії у 2011 р. (бали)

Показник	Росія	Україна
Свобода ведення бізнесу	50,7	47,1
Торговельна свобода	68,2	85,2
Фінансова свобода	40,0	30,0
Державні витрати	65,1	32,9
Монетарна свобода	63,1	63,2
Інвестиційна свобода	25,0	20,0
Фіскальна свобода	82,7	77,3
Захист прав власності	25,0	30,0
Свобода від корупції	21,0	22,0
Трудова свобода	59,6	50,0
Загальний рахунок	50,5	43,0

Примітка. Складено за даними [4]

Упродовж останніх років в Україні погіршувалися показники економічної свободи, загальні позиції за 2010-2011 рр. зменшились на 4,2 бали, надскладна ситуація з трудовою свободою (мінус 7,7 балів), свободою від корупції (мінус 3 бали). Дуже слабкі позиції України за рейтингами інвестиційної свободи (20 балів із 100 можливих), захистом прав власності (30 балів із 100) та свободи від корупції (22 бали із 100). Індекс свободи бізнесу становить 47,1 бал із 100 (табл. 4).

У порівнянні з іншими країнами, які є більш зорієнтованими на ринок, Україна відстає в ефективності свого підприємницького середовища. Основною причиною цього є корупція в Україні. Наслідки корупції для розвитку України є тяжкими: непривабливі умови для інвесторів та відтік інвестицій; несприятливі умови для розвитку малого бізнесу; збільшення вартості товарів і послуг; вироблення товарів, які не відповідають встановленим стандартам. Результати дослідження групи Transparency International свідчать, що Україна посіла 134 місце за рівнем корупції серед 178 країн світу в рейтингу за 2010 рік [5]. Також проблемами економічної свободи України є негативна тенденція приватизації, неефективне державне

регулювання, надвисокий рівень бюрократизації, залежність судової системи від влади.

Щодо несприятливих умов для розвитку бізнесу, то треба зазначити: для того, щоб розпочати підприємницьку діяльність в Україні, потрібно 27 днів, що майже вдвічі більше, ніж у країнах із більшим рівнем свободи, а також для того, щоб отримати дозвіл на будівництво, потрібно 476 днів і 1500 доларів США. У державах із найвищим рівнем свободи - відповідно 157 днів і 56 доларів США [5]. Неefективність влади, високий рівень корупції перешкоджають розвитку підприємництва в Україні та гальмують процеси оновлення економіки. Удосконалення інституційного середовища національної економіки позитивно вплине на динаміку економічного зростання в Україні, соціальну та політичну стабільність у державі.

У Росії рівень економічної свободи та демократії також не відповідають умовам розвинутої ринкової економіки. Показники інвестиційної свободи (25 балів із 100 можливих), захисту прав власності (25 балів із 100), свободи від корупції (21 бал із 100) свідчать про несприятливе середовище для розвитку бізнесу та просування ринкових реформ. У багатьох галузях промисловості обмежується або забороняється присутність іноземного капіталу, наприклад, у 2008 році уряд увів список 42 «стратегічних» секторів, в яких покупка контрольних пакетів акцій іноземними інвесторами мають бути попередньо схвалені урядом.

Оцінка індексу економічної свободи Росії у 2011 р. на 0,2 бала краще, ніж у минулому році, що відображає незначні поліпшення в чотирьох з 10 економічних свобод - монетарної, фіскальної, трудової та свободи від корупції. Індекс свободи інвестицій, фінансової свободи залишаються незмінними [4]. Однак, більш державницький підхід до управління економікою додає до вартості інвестицій і гальмує розвиток приватного сектора. Корупція та обмеження прав власності перешкоджають розвитку економічної діяльності, вільної від державного контролю або впливу. Тому індекс свободи бізнесу порівняно з 2010 роком знизився на 1,5 балів і становить 50,7.

Висновки. Незважаючи на суттєві відмінності, структура національних економік України та Росії має багато спільних рис. Перш за все це стосується сировинної орієнтації виробництва та експорту, недостатнього рівня розвитку інноваційних галузей, занепаду легкої промисловості. Спільною проблемою України та Росії залишається незавершеність ринкових перетворень, що відображається у низькому рівні розвитку економічної свободи та демократії. Отже, підвищення конкурентоспроможності національної економіки базується на її реструктуризації, проведення якою можливо за умов визначення пріоритетів розвитку національної економіки і спрямування ресурсів на їх досягнення, політичної консолідації суспільства, співпраці влади та бізнесу.

Список літератури:

1. Економічне становище України за 2010 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
2. Соціально-економічний розвиток України за 2010 рік [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
3. Валовой внутренний продукт России [Электронный ресурс]. - Режим доступа: [www.gks.ru / dok_2010](http://www.gks.ru/dok_2010)
4. Index of economic freedom 2011 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://herstage.org/Index/Ranking.aspx>.
5. Американська дослідницька група. Transparency International. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.transparency.org